

SEVGİ, SAYGI VE HOŞGÖRÜ *

Sevgi, saygı ve hoşgörü öteden beri insanın ve insanlığın gündemini meşgul eden kavramlardır. Söz konusu kavramlar, hemen her fert ya da toplumun mutlu ve huzurlu bir hayat sürebilmesi için ihtiyaç duyduğu temel olgulardır. Dinimiz İslâm da insana sevmeyi, saygı duymayı ve müsamahayı/hoş görmeyi öğütler. Öyle ki dinimizde bir mümin için temel olan iman, inanma, ibadet, muhabbet/sevgi zeminine oturtulur. Bu noktada mümin, mabudu olan Allah'a ve O'nun sevilmesini emrettiği her varlığa/değere iliklerine kadar sevgi ve muhabbet besler.

Kurak arazi için yağmur nasıl rahmet ise, sevgi ve saygı da bir toplum için öylece rahmettir. Kur'an ve Sünnetin hayat veren mesajlarının çevrelediği ortamlarda filizlenerek müminlere ilham kaynağı olan Hoca Ahmed Yesevî, Yunus Emre, Mevlânâ gibi gönül sultanlarımız da sevgi, saygı ve hoşgörüye çokça vurgu yapmışlardır. Bu itibarla İslâm ve onun mesajları çerçevesinde şekillenen medeniyetin sevgi medeniyeti olduğunu ifade etmek hiç de abartı değildir. Müslümanların oluşturduğu toplumun da sevgi toplumu oluşu önemli bir niteliktir. Bu sevgi toplumunu dinimiz,

أَتَمَّا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةً فَاصْلِحُوا بَيْنَ أَخْوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

“Müminler ancak kardeşirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki, size merhamet

* Bu metin Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi Dr. Yaşar YİĞİT tarafından hazırlanmıştır.

edilsin.”¹ âyetinde dile getirildiği gibi, kardeşlik zemininde bu-
luşturmuştur. Öyle ki, sevgi, saygı ve hoşgörü bu kardeşlik esa-
sının âdeta harcı konumundadır. Şüphesiz kardeşlik veya uhuv-
vet, sevginin zirvesidir. Sevgi, saygı ve hoşgörünün olmadığı bir
ortamda, gerçek kardeşlikten, dostluktan söz edilemez. Müslü-
man bütün mahlûkata ve insanlığa sevgiyle bakar; ama din
kardeşlerine olan sevgisi diğerlerine olan sevgisinden çok daha
farklıdır.

Kardeşlik sadece söz ve duygusal düzeyde kalmaz, somut
davranışlar halinde sonuçlar da verir. Söz gelimi müslüman
kardeşi darda kaldığında ona imkânları ölçüsünde destekte
bulunması bu sevginin bir gereğidir. İslâm tarihi, Peygamber
Efendimizden günümüze değin bütün insanlığın gıpta ile karşı-
ladığı sevgi, saygı ve hoşgörünün süslediği örnek tecrübe ve
tablolarla doludur. Hoşgörü ve birlikte yaşama kültürü adına bu
tablolarda çağımız insanı için oldukça önemli ve bir o kadar da
anamlı mesajlar vardır. Gönül erlerimizden Yunus Emre; “*Ya-
ratılanı hoş gör, Yaradan’dan ötürü*” derken evrene ve içindeki-
lere sevgi ve hoşgörü odaklı bakışı gayet anlamlı ve kuşatıcı bir
şekilde ifade etmektedir.

“*Muhabbetten Muhammed oldu hâsıl / Muhammedsiz mu-
habbetten ne hâsıl?*” dizeleri de özelde Hz. Peygamber’in, ge-
nelde de insanın varlığının/varoluş amacının oturduğu temel
zemini dile getirmektedir.

Mevlânâ da, “Bizim peygamberimizin yolu aşk yoludur. Biz
aşkın çocuklarıyız; aşk bizim anamızdır” derken sevgi ve mu-
habetin İslâm nazarındaki önemine işaret etmiştir.

Hacı Bektaşî Veli de

*Sevgi, muhabet kaynar yanan ocağımızda,
Bülbüller şevke gelir, gül açan bağımızda,
Hırslar, kinler yok olur aşkla meydanımızda,
Aslanlarla ceylanlar dosttur kucağımızda*

¹ Hucurât, 49/10.

dizeleriyle, gerçek sevginin oluşturacağı ortamı resmetmeye çalışmıştır.

İnsan Öncelikle Kendisi İle Barışık Olmalıdır

İslâm'ın müslümanlara öğrettiği sevgi, bütün varlığı kuşatan rahmet, şefkat ve tevazu içerikli bir sevgidir.

İnsan, Allah'ın yarattığı saygın bir varlık olduğu bilinciyle öncelikle kendisi ile barışık olacak, kendini sevecektir. Zira kendisini sevmeyen, kendisiyle barışık olmayan insanın başkalarını sevmesi, onlarla aynı ortamı huzurla paylaşması düşünülemez. Aynı şekilde kendisine saygısı olmayan insanın başkalarına da saygısı olmayacağı açıktır.

Sevgi İnsanın Özünde Varolan Fitrî Bir Duygudur

Mutasavvıfların büyük çoğunluğuna göre varlık/evren sevgiden sudur etmiştir. Yaratıcı kudret, varlığı âdetâ sevgi ile yoğurmuştur. Yani varlığın özünde sevgi vardır. Bu nedenle olsa gerek ki, hemen hepimizin hayatında sevgiye konu olan pek çok değer vardır. Anne-baba, kardeş, çocuk ve eş sevgisi; mal-servet, makam ve unvan sevgisi, millet ve vatan sevgisi bunların başında gelir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de Yüce Rab-bimiz insandaki bu doğal ilgilere şu ifadelerle yer verir:

رُئِيَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ
مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَاِبِ

“Kadınlar, oğullar, yük yük altın ve gümüş, salma atlar, da-varlar ve ekinler gibi nefsin şiddetle arzuladığı şeyler insana

süslü gösterildi. Bunlar dünya hayatının geçimliğidir. Oysa asıl varılacak güzel yer ancak Allah'ın katındadır.”²

Katılaşan Kalplerin Devası Sevgi ve Hoşgördür

Sevgili Peygamberimiz, birbirimizi sevmeyi imanın gereği kabul ederek şöyle buyurmuştur:

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا ، وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا ، أَوْ لَا أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمْوه تَحَابَّبْتُمْ ؟ أَفَشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ

“Canım kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki, sizler iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Yaptığınızı takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selâmı yayınız!”³

Bu hadis dikkate alındığında, cennete girmenin yolunun imandan, kâmil bir imanın da mümin kardeşlerini sevmeden, onların hak ve hukukuna saygıdan geçtiği görülür. Başka bir ifadeyle, sevgi, imanın tekâmülünde önemli bir yere sahiptir. Zira sevgi, katılaşan kalp ve vicdanların âdeta şifasıdır. Sevginin olmadığı yerde kin, nefret ve düşmanlık vardır. Oysa bizim imanımız, dinî değerlerimiz bu tür kötü hasletlere imkân tanımaz ve onları onaylamaz. Peygamberimiz (s.a.s.), bir taraftan müslümanların birbirlerini sevmelerini imanın bir gereği olarak vurgularken diğer taraftan da bu sevginin saklı kalmamasını öğütlemiştir. Nitekim bir hadislerinde,

إِذَا أَحَبَّ الرَّجُلُ أَخَاهُ فَلْيُخْرِزْهُ أَنَّهُ يُجِبُّهُ

² Âl-i İmrân, 3/14.

³ Müslim, “İmân”, 93-94.

“Biriniz kardeşini (Allah için) seviyorsa onu sevdiğini söyleyin.”⁴ buyurarak sevginin izharının önemini dile getirmiştir. Çünkü bazen bu tür ifadeler, insanlar arasında ilişkilerin gelişmesine, sevgi ve saygının artmasına katkı sağlayabilir.

İnsanların birbirlerine karşı saygısının ve hoşgörünün olmadığı yerde gerçek sevgiden söz edilemeyeceği açıktır. Dolayısıyla sevginin gerçek anlamda zemin buluşu saygı ve hoşgörünün varlığına bağlıdır.

Sevgi, İmanın Tadına Ermenin Yoludur

Sevgisiz imanın yavan olduğu açıktır. Kişinin sevgisinin Allah için oluşu o sevgiye farklı bir anlam katmakta ve onun ibadet olarak nitelendirilmesine zemin hazırlamaktadır. Şüphesiz Allah için olan sevginin kapsamında Peygamber ve Kitap sevgisinin yanı sıra, evren/varlık/insan sevgisi de yer almaktadır.

Sevgi iman edilen değerlerin tadına ermenin en etkin yoludur. Nitekim Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.),

ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بِهِنَّ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ : أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولَهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا ، سِوَاهُمَا ، وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَعودَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ مِنْهُ ، كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقَذَفَ فِي النَّارِ

“Üç özellik vardır; bunlar kimde bulunursa o, imanın tadını tadar: Allah ve Resûlünü, (bu ikisinden başka) herkesten fazla sevmek. Sevdiğini Allah için sevmek. Allah kendisini küfür bataklığından kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi, ateşe atılmak gibi çirkin ve tehlikeli görmek.”⁵ buyurmak suretiyle bu hususa işaret etmiştir.

⁴ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 113.

⁵ Buhârî, “İmân”, 9, 14.

Müslümanın sevgisi Allah içindir. Bütün yaratılanları Allah rızası için, herhangi bir menfaat beklemeden sevmeli ve sevgisini pratiğe yansıtmalıdır. Bu bağlamda bir kardeşini gördüğünde ona selâm vermeli, hal ve hatırını sormalı, bir problemi varsa imkânı nispetinde o problemi çözmeye gayret etmelidir. Zira Peygamberimiz,

لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

“Sizden biriniz kendi nefsi için arzuladığı bir şeyi mümin kardeşi için de istemedikçe kâmil/ideal manada iman etmiş sayılmaz.”⁶ hadisiyle, kâmil bir imana sahip olmanın yolunun kardeşimizin problemlerini kendi problemimiz gibi telakki ederek yardımcı olmaktan geçtiğini ifade ediyor. Şu halde müminlerin dertlerine karşı duyarsızlık, imanın kemaline engel durumlardan biridir.

Bütün bunlar göstermektedir ki müslüman, Allah’la, Peygamberiyle, diğer müslüman ve insanlarla ilişkisini sevgi temelinde oturtmak durumundadır. Gerçek şu ki, çağımız insanı hemen her kesimiyle oranları farklı farklı olsa da sevgi, saygı ve hoşgörü açlığı ya da yoksunluğu yaşamaktadır. Bir Batılı’nın “Kuşlar gibi uçmasını, balıklar gibi yüzmesini öğrendik; ancak bu arada çok basit bir sanatı unuttuk: Kardeş olarak yaşamayı” serzenişi aslında boşuna değildir. İnsanlık olarak sevgi, saygı ve hoşgörü gibi değerlerden gün geçtikçe uzaklaşmanın bedelini çok ağır ödemekteyiz. Bazı ülkelerde görülen kanlı olaylar, vicdan ve insaf sahibi her insanı derinden yaralamaktadır. Bu olayların sevgi, saygı ve hoşgörü eksikliğinden kaynaklanmadığını söylemek mümkün müdür? Görünen o ki, hoşgörü, insanlığın barış ve huzur içinde yaşamasının öncelikli şartıdır.

⁶ Buhârî, “İmân”, 7; Müslim, “İmân”, 71-72.

Farklılıklar İlâhî Birer Realitedir

Farklılıklar düşmanlık ve huzursuzluk sebebi değil insanlık âleminin kültürel zenginliği, Allah'ın kudret ve hikmetinin birer işareti olarak algılanmalıdır. Zira farklılıklar Kur'an'ın ifadesiyle ilâhî bir realitedir.

Farklılıklar bir realite olduğuna göre insanlar, bir arada çatışmadan yaşamanın gereğine inanmalı ve bir şekilde bunun yolunu bulmalıdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de yer alan,

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَالْوَأْنَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ

“Göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olması da onun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir. Şüphesiz bunda bilenler için elbette ibretler vardır.”⁷ âyetinde, insanlar arasındaki kültürel, sosyal ve etnik farklılıkların yaratılıştan/fitrî olduğuna işaret edilmekte ve bu farklılıklar, Allah'ın yüceliğini gösteren deliller olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca,

لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً

“...Biz her biriniz için bir yol ve bir yöntem kıldık; eğer Allah dileseydi sizi bir tek ümmet yapardı...”⁸ âyeti de bu farklılığın fitrîliğine işaret etmektedir. İnsanları bir erkek ve dişiden yaratan Yüce Allah, onları farklı şube ve gruplara ayırmasının tek nedeninin, kendi iradesi olduğunu vurgularken, bu farklılığın diğeri bir sebebinin de “insani-beşeri ilişkiler bütünü” olarak açılımı yapılabilecek “teâruf” kavramı ile açıklar.⁹

Gerçek şu ki dünyamız, rengârenk çiçeklerle süslü bir bahçe misâli farklı din, inanç ve kültürlere mensup kişi veya toplumlara

⁷ Rûm, 30/22.

⁸ Mâide, 5/48.

⁹ Hucurât, 49/13.

barındırmaktadır. Dünya üzerindeki bu farklılıkların yok edilmesi mümkün olmayacağına göre, barış, huzur ve insanca bir yaşam için aynı ortamı paylaşanların birbirlerine saygı göstermesi, birbirlerinin farklılıklarına tahammül etmesi zorunludur. Bu nedenle çağımız insanı, birey ve toplum olarak, karşılıklı saygı ve hoşgörü çerçevesinde bir arada, çatışmadan barış içinde yaşamanın gereğine inanmalı ve bir şekilde bunun yolunu bulma uğraşı içinde olmalıdır. Bu inanç, insanlık için lüksten öte bir zorunluluktur.

Hele hele hac gibi tevhid inancı yanında müminlere eşitlik bilincini telkin eden bir ibadette, dünyanın değişik ülkelerinden farklı etnik köken ve dile sahip, aynı din, peygamber ve kitaba iman ederek, aynı amaçla bir araya gelen insanların sevgi, saygı ve hoşgörü ortamına daha fazla ihtiyaçları olduğu bir gerçektir. Her nereden olursa olsun diğer kardeşlerimize sevgi ve saygının imanımızın bir gereği olduğunu unutmamak gerekir. Bu nedenle onları üzecek, kalplerini kırarak sözlü ve fiili tutum ve davranışlardan uzak durmak gerekir.

Konuyu Peygamberimizin sevgi ve saygıyı öğütleyen hadisleri ile bitirelim:

المُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ ، لَا يَظْلِمُهُ ، وَلَا يُسْلِمُهُ ، مَنْ كَانَ فِي حَاجَةٍ
أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ ، وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ
بِهَا كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ

“Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez ve kötülük yapacak birinin eline onu bırakmaz. Bir kimse müslüman kardeşinin ihtiyacını giderirse, Allah da ona yardım eder. Her kim bir müslümanın sıkıntısını giderirse, Allah da onun iyiliğine karşılık kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Her kim

bir müslümanın ayıbını örterse, Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter.”¹⁰

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ : أَيْنَ الْمُتَحَابُّونَ بِجَلَالِي ؟ الْيَوْمَ
أُظِلُّهُمْ فِي ظِلِّي يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا لِي

“Yüce Allah kıyamet gününde, ‘Benim için birbirini sevenler neredeler? Gölgeyi başka gölge bulunmayan bugün, onları ben gölgelendireceğim’ buyurur.”¹¹

Rahmet Elçisine gönül veren her müminin diğer insanlara bakış açısını bu eksene oturtması gerekmektedir. Çağımızın yozlaşan ve âdeta putlaştırılan anlayış ve değer yargıları ile basit menfaatler uğruna müslüman kardeşini terk eden, onun musibetinde huzuru bulan, siyasi ve dinî kökenli bazı çevre ve gruplara göre sözünü ve selâmını belirleyen müslümanların bu ekseninde bir daha düşünmesinin gerektiği kanaatindeyiz. İster din orijinli olsun, ister siyasi olsun, düşmanlığa varan gruplaşmalar, bölünmeler hem dinimize hem de milletimize zarar vermektedir. Buna karşın birlik ve beraberliğin bizi her alanda güçlü kılacağı açıktır.

¹⁰ Buhârî, “Mezâlim”, 3; Müslim, “Bir”, 58, 72.

¹¹ Müslim, “Bir”, 37.